

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Очирбатын АМГАЛАНБААТАР

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон

Утас: 26-45-25, Факс: 32-70-16

E-mail: amgalanbaatar@parliament.mn

<http://www.parliament.mn>

1015.03.14 № 411х-03/2954
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Амьтны тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж байна.

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны болон нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

О.АМГАЛАНБААТАР

• 2025000189

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Очирбатын АМГАЛАНБААТАР**

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон

Утас: 26-45-25, Факс: 32-70-16

E-mail: amgalanbaatar@parliament.mn

<http://www.parliament.mn>

2024.12.03 № УИХ-03/6553
танай _____-ны № _____-т

**Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоолгох тухай**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Амьтны тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасны дагуу хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх тов тогтоож өгнө үү.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлал, танилцуулга, хуулийн төсөл, холбогдох судалгаануудыг хавсаргав.

Хавсралт: ~~26~~ хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

О.АМГАЛАНБААТАР

2024000249

**БАТЛАВ.
УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН**

О.АМГАЛАНБААТАР

**АМЬТНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1Хууль зүйн шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.1 ... амьд явах эрхтэй ... гэж заасан.

Монгол Улсад 1986 оны байдлаар 30 гаруй мянган чоно 18 аймгийн нутаг дэвсгэрт тархсан гэж Шинжлэх ухааны академийн Биологийн хүрээлэнгийн эрдэмтдийн гаргасан судалгаанд дурджээ. Үүнээс хойш улсын хэмжээнд чонын талаар нарийвчлан судалсан судалгаа, мэдээлэл байхгүй байна.

Амьтны тухай хууль 2012 онд батлагдсанаар бүс нутгийн амьтны зүйлийн бүрдэл, тэдгээрийн тархац, нөөцийн судалгааг хийж зэрлэг амьтны мэдээллийн санг тогтмол шинэчилсний үндсэн дээр зэрлэг амьтныг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулж, хэрэгжүүлэх эрх зүйн орчин бүрдсэн.

Түүнчлэн Амьтны тухай хуулиар чоно агнахад заавал зөвшөөрөл авч хураамж төлөхөөр зохицуулсан буюу зөвшөөрөл аваагүй чоно агнасан бол торгууль төлөхөөр хуульчилсан байна. Уг хуулийн зохицуулалт нь бодит амьдралд хэрэгжихэд хэд хэдэн асуудал үүсч байгаа буюу хөдөө амьдарч иргэд амь нас, мал сүрэгээ хамгаалахад эрсдэл үүсч байгаа талаар судалгаа харуулж байна.

1.2.Практик шаардлага

Амьтны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлд заасны дагуу иргэн зохих төлбөр төлж, сумын Засаг даргаас олгосон эрхийн бичгийн дагуу агнуурын ховор амьтнаас бусад амьтныг өөрийн ахуйн зориулалтаар агнаж, барьж болох бөгөөд тус эрхийн бичигт иргэний овог, нэр, агнах, барих агнуурын амьтны зүйл, тоо, агнах, барих хугацаа, газар, төлбөр, хураамжийн хэмжээг нарийвчлан заадаг. Тус хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3.2-т заасны дагуу чоно агнах, барих зөвшөөрлийг тав хүртэл хоногийн хугацаатай олгодог байна.

Мөн төлбөрийн хэмжээг тогтоохдоо Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.3, 17 дугаар зүйлийн 17.1.2-д тус тус заасны дагуу Засгийн газрын 2023 оны "Амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай" 260 дугаар тогтоолыг үндэслэн тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20 хувиар буюу 226,000 төгрөгөөр, зөвшөөрлийн хураамжийг 2 хувиар буюу 22,600 төгрөгөөр тус тус тооцож нэг чоно агнах зөвшөөрөл 248,600 төгрөгийн үнэлгээтэй байна.

Улсын Их Хурлын гишүүн миний бие сонгогдсон аймаг, сум, багт ажиллах үед малчид иргэдийн хамгийн ихээр тавьж байсан саналын нэг нь чоно агнахтай холбоотой асуудал байв. Иргэд, малчид чоно агнах, түүнтэй холбоотой төлбөр, зөвшөөрлийн талаар дараах агуулга бүхий тайлбар, мэдээллийг өгсөн болно.

Нэгдүгээрт, ан агнах зөвшөөрлийн бичиг нь тав хүртэлх хоногийн хугацаатай байдаг бөгөөд хэрэв тухайн хугацаанд ан хийж чадаагүй бол дахин зөвшөөрөл авах шаардлага үүсдэг тул төлбөр төлж зөвшөөрөл авах сонирхолгүй байдаг. Мөн чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөр өндөр тул зөвшөөрөл авах боломж малчдын хувьд хязгаарлагдмал байна.

Хоёрдугаарт, хуульд заасны дагуу ан агнах зөвшөөрөл авахад шаардлагатай олон баримт бичиг бүрдүүлэх нь малчин иргэдийн хувьд хүндрэлтэй байдаг бөгөөд тухайлбал, ангийн буу өмчлөх, эзэмших зөвшөөрөл авахад хүндрэлтэй байдаг.

Гуравдугаарт, малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнавал торгууль өндөр, чоно хүн рүү болон мал руу дайрвал заавал зөвшөөрөл авч байж буудахгүй бол зөвшөөрөлгүй ан агнасан хэргээр торгууль оногдуулах заалттай учир иргэд чоно агнахгүй байгаагаас болж чоно элбэгшиж, хүнээс айхгүй түвшинд хүрсэн. Мөн чоно ихэссэнээс бодын төл авч чадахаа байхад хүрч байгаа нь малчдын амжиргаанд нөлөөлж байгаа тул үүнийг амьдралд тохиромжтой байдлаар зохицуулж өгөхийг хүсч байна.

Хоёр.Хуулийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ
Энэхүү хуулийн төсөл нь 2 зүйлтэй бөгөөд Амьтны тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд нэмэлт оруулахаар зохицуулсан.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал:

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Монгол Улсын үндсэн хуульд заасан амьд явах эрх, малчид өөрийгөө болон мал сүргээ чононоос хамгаалах эрх хангагдах ач холбогдолтой.

Дөрөв.Хуулийн төсөл Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн талаарх санал:

Энэхүү хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц болон бусад хууль тогтоомжид нийцсэн бөгөөд хуулийн төслийг дагаж бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагагүй болно.

---oOo---

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Амьтны тухай хуульд нэмэлт
оруулах тухай

Монгол Улсад 1986 оны байдлаар 30 гаруй мянган чоно 18 аймгийн нутаг дэвсгэрт тархсан гэж Шинжлэх ухааны академийн Биологийн хүрээлэнгийн эрдэмтдийн гаргасан судалгаанд дурджээ. Үүнээс хойш улсын хэмжээнд чонын талаар нарийвчлан судалсан судалгаа, мэдээлэл байхгүй байна.

Амьтны тухай хууль 2012 онд батлагдсанаар бүс нутгийн амьтны зүйлийн бүрдэл, тэдгээрийн тархац, нөөцийн судалгааг хийж зэрлэг амьтны мэдээллийн санг тогтмол шинэчилсний үндсэн дээр зэрлэг амьтныг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулж, хэрэгжүүлэх эрх зүйн орчин бүрдсэн.

Амьтны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлд заасны дагуу иргэн зохих төлбөр төлж, сумын Засаг даргаас олгосон эрхийн бичгийн дагуу агнуурын ховор амьтнаас бусад амьтныг өөрийн ахуйн зориулалтаар агнаж, барьж болох бөгөөд тус эрхийн бичигт иргэний овог, нэр, агнах, барих агнуурын амьтны зүйл, тоо, агнах, барих хугацаа, газар, төлбөр, хураамжийн хэмжээг нарийвчлан заадаг. Тус хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3.2-т заасны дагуу чоно агнах, барих зөвшөөрлийг тав хүртэл хоногийн хугацаатай олгодог байна.

Мөн төлбөрийн хэмжээг тогтоохдоо Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.3, 17 дугаар зүйлийн 17.1.2-д тус тус заасны дагуу Засгийн газрын 2023 оны “Амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай” 260 дугаар тогтоолыг үндэслэн тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20 хувиар буюу 226,000 төгрөгөөр, зөвшөөрлийн хураамжийг 2 хувиар буюу 22,600 төгрөгөөр тус тус тооцож нэг чоно агнах зөвшөөрөл 248,600 төгрөгийн үнэлгээтэй байна.¹

Улсын Их Хурлын гишүүн миний бие сонгогдсон аймаг, сум, багт ажиллах үед малчид иргэдийн хамгийн ихээр тавьж байсан саналын нэг нь чоно агнахтай холбоотой асуудал байв. Иргэд, малчид чоно агнах, түүнтэй холбоотой төлбөр, зөвшөөрлийн талаар дараах агуулга бүхий тайлбар, мэдээллийг өгсөн болно.

¹ Засгийн газрын 2011 оны “Үнэлгээ, төлбөр, хураамжийн хэмжээг шинэчлэн батлах тухай” 23 дугаар тогтоолын дагуу чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөрийг тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20 хувиар буюу 102,000 төгрөгөөр, зөвшөөрлийн хураамжийг 2 хувиар буюу 10,200 төгрөгөөр тус тус тооцож нэг чоно агнах зөвшөөрөл 112,200 төгрөгийн үнэлгээтэй байсан.

- Нэгдүгээрт, ан агнах зөвшөөрлийн бичиг нь тав хүртэлх хоногийн хугацаатай байдаг бөгөөд хэрэв тухайн хугацаанд ан хийж чадаагүй бол дахин зөвшөөрөл авах шаардлага үүсдэг тул төлбөр төлж зөвшөөрөл авах сонирхолгүй байдаг. Мөн чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөр өндөр тул зөвшөөрөл авах боломж малчдын хувьд хязгаарлагдмал байна.
- Хоёрдугаарт, хуульд заасны дагуу ан агнах зөвшөөрөл авахад шаардлагатай олон баримт бичиг бүрдүүлэх нь малчин иргэдийн хувьд хүндрэлтэй байдаг бөгөөд тухайлбал, ангийн буу өмчлөх, эзэмших зөвшөөрөл авахад хүндрэлтэй байдаг.
- Гуравдугаарт, малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнавал торгууль өндөр, чоно хүн рүү болон мал руу дайрвал заавал зөвшөөрөл авч байж буудахгүй бол зөвшөөрөлгүй ан агнасан хэргээр торгууль оногдуулах заалттай учир иргэд чоно агнахгүй байгаагаас болж чоно элбэгшиж, хүнээс айхгүй түвшинд хүрсэн. Мөн чоно ихэссэнээс бодын төл авч чадахаа байхад хүрч байгаа нь малчдын амжиргаанд нөлөөлж байгаа тул үүнийг амьдралд тохиромжтой байдлаар зохицуулж өгөхийг хүсч байна.

Малчид өмнө нь чоно ихэссэн тохиолдолд нийлж чоно агнадаг байсан буюу чоно агнасан хүнийг нэг хониор шагнадаг байсан, одоо малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнах боломжгүй, амь насаа, мал сүргээ чононоос хэрхэн хамгаалахаа мэдэхгүй байгаа талаар мэдээлэл өгсөн буюу бодит амьдралд уг хуулийн заалтууд нийцэхгүй байгааг илэрхийлж байна.

Чоно агнахад төлбөрөөс чөлөөлөх нөхцөл, түүний хэрэгжилтийн талаар хянан үзсэн бөгөөд дараах хуулийн зохицуулалтын хүрээнд чоно агнах төлбөрөөс чөлөөлөгдөх үндэслэл болдог байна. Үүнд:

- Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.3-т заасан “мал сүргийг хамгаалах болон тодорхой нутаг дэвсгэрт тоо толгойг нь сийрэгжүүлэх зорилгоор чоно агнах”;
- Амьтны тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.1-д заасан “Байгалийн тэнцлийг хангах, хүн амын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах, халдварт өвчний голомтыг эрүүлжүүлэх болон мал, гэрийн тэжээвэр амьтанд өвчин халдварлах, иргэн, хуулийн этгээдэд хохирол учруулахаас сэрэмжлэх зорилгоор зарим амьтны тоо толгойг зохицуулах арга хэмжээ авч болно” гэсэн хэсэг, заалтууд байна.

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.3-д заасан “мал сүргийг хамгаалах болон тодорхой нутаг дэвсгэрт тоо толгойг нь сийрэгжүүлэх..” нөхцөлийг тогтохдоо Амьтны тухай хуульд заасны дагуу тухайн амьтны тархац, байршил, нөөц, төрөл, зүйл, тоо толгой, сүргийн бүтэц, өөрчлөлтийг судлан тогтоож, агнуурын нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, өсгөн үржүүлэх арга хэмжээг цогц байдлаар тодорхойлж тухайн аймгийн ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөнд тусгасан байх хуулийн зохицуулалттай.

Харин Амьтны тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.1-д “Байгалийн тэнцлийг хангах, хүн амын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах, халдварт өвчний голомтыг эрүүлжүүлэх болон мал, гэрийн тэжээвэр амьтанд өвчин халдварлах, иргэн, хуулийн этгээдэд хохирол учруулахаас сэрэмжлэх зорилгоор зарим амьтны тоо толгойг зохицуулах арга хэмжээ авч болно” гэж заасан бөгөөд өнгөрсөн хугацаанд аймгуудын мэргэжлийн байгууллагад чонотой холбоотой дээрх нөхцөл тогтоогдож бүртгэгдсэн тохиолдол байхгүй байна.

Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд Зөрчлийн тухай хууль болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн дагуу дараах хариуцлагыг хүлээлгэдэг. Үүнд:

- Зөрчлийн тухай хуулийн 7.6 дугаар зүйлд заасны дагуу хугацаа дууссан гэрээ, зөвшөөрлөөр, эсхүл гэрээ, зөвшөөрөлгүйгээр амьтныг ашигласан, барьсан, агнасан бол зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хууль бусаар олсон хөрөнгө, орлогыг хурааж, учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно;
- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.4 дэх хэсэгт заасны дагуу амьтны аймагт учирсан хохирлыг тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг хоёр дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний нөхөн төлбөрийг төлүүлнэ.

Торгууль, нөхөн төлбөрийн хэмжээ: Засгийн газрын 2023 оны “Амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай” 260 дугаар тогтоолын хавсралтад заасны дагуу чонон экологи-эдийн засгийн үнэлгээг 1,130,000 сая төгрөгөөр тогтоосон байна. Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд Зөрчлийн тухай хуулийн 7.6 дугаар зүйлд заасны дагуу торгууль төлөхөөс гадна Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.4 дэх хэсэгт заасны дагуу 2,260,000 төгрөгийн нөхөн төлбөр төлдөг.

Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд хүлээлгэх торгууль, төлбөрийн хэмжээг хууль тогтоомжоор тодорхой зохицуулсан боловч амь нас, мал сүрэгээ хамгаалах шаардлага үүсч тухайн үедээ зөвшөөрөлгүй чоно агнасан ч торгууль, төлбөр төлөхөөр

зохицуулсан нь Монгол Улсын үндсэн хуульд заасан амьд явах эрх, өмчтэй байх эрхүүд зөрчигдөх хэмжээний зохицуулалт байгааг илтгэж байна. Түүнчлэн өргөн уудам нутаг дэвсгэрт нүүдлийн соёлтой амьдарч буй малчин иргэд чоно агнах нөхцөл үүсвэл зөвшөөрөл авах гэж материал бүрдүүлж байж агнахгүй бол торгууль төлөхөөр зохицуулсан нь бодит амьдралд нийцэх зохицуулалт биш байгааг илтгэж байна.

2024 оны 10 дугаар 30-ны өдөр Засгийн газраас санал авахаар хүргүүлсэн боловч, санал дүгнэлт ирээгүй болно.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

АМЬТНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Улсын Их Хурлын гишүүн миний бие сонгогдсон аймаг, сум, багт ажиллах үед малчид иргэдийн хамгийн ихээр тавьж байсан саналын нэг нь чоно агнахтай холбоотой асуудал байв. Иргэд, малчид чоно агнах, түүнтэй холбоотой төлбөр, зөвшөөрлийн талаар дараах агуулга бүхий тайлбар, мэдээллийг өгсөн болно.

- Нэгдүгээрт, ан агнах зөвшөөрлийн бичиг нь тав хүртэлх хоногийн хугацаатай байдаг бөгөөд хэрэв тухайн хугацаанд ан хийж чадаагүй бол дахин зөвшөөрөл авах шаардлага үүсдэг тул төлбөр төлж зөвшөөрөл авах сонирхолгүй байдаг. Мөн чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөр өндөр тул зөвшөөрөл авах боломж малчдын хувьд хязгаарлагдмал байна.
- Хоёрдугаарт, хуульд заасны дагуу ан агнах зөвшөөрөл авахад шаардлагатай олон баримт бичиг бүрдүүлэх нь малчин иргэдийн хувьд хүндрэлтэй байдаг бөгөөд тухайлбал, ангийн буу өмчлөх, эзэмших зөвшөөрөл авахад хүндрэлтэй байдаг.
- Гуравдугаарт, малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнавал торгууль өндөр, чоно хүн рүү болон мал руу дайрвал заавал зөвшөөрөл авч байж буудахгүй бол зөвшөөрөлгүй ан агнасан хэргээр торгууль оногдуулах заалттай учир иргэд чоно агнахгүй байгаагаас болж чоно элбэгшиж, хүнээс айхгүй түвшинд хүрсэн. Мөн чоно ихэссэнээс бодын төл авч чадахаа байхад хүрч байгаа нь малчдын амжиргаанд нөлөөлж байгаа тул үүнийг амьдралд тохиромжтой байдлаар зохицуулж өгөхийг хүсч байна.

Малчид өмнө нь чоно ихэссэн тохиолдолд нийлж чоно агнадаг байсан буюу чоно агнасан хүнийг нэг хониор шагнадаг байсан, одоо малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнах боломжгүй, амь насаа, мал сүргээ чононоос хэрхэн хамгаалахаа мэдэхгүй байгаа талаар мэдээлэл өгсөн буюу бодит амьдралд уг хуулийн заалтууд нийцэхгүй байгааг илэрхийлж байна.

Чоно агнахад төлбөрөөс чөлөөлөх нөхцөл, түүний хэрэгжилтийн талаар хянан үзсэн бөгөөд дараах хуулийн зохицуулалтын хүрээнд чоно агнах төлбөрөөс чөлөөлөгдөх үндэслэл болдог байна. Үүнд:

- Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.3-т заасан “мал сүргийг хамгаалах болон тодорхой нутаг дэвсгэрт тоо толгойг нь сийрэгжүүлэх зорилгоор чоно агнах”;
- Амьтны тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.1-д заасан “Байгалийн тэнцлийг хангах, хүн амын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах, халдварт өвчний

голомтыг эрүүлжүүлэх болон мал, гэрийн тэжээвэр амьтанд өвчин халдварлах, иргэн, хуулийн этгээдэд хохирол учруулахаас сэрэмжлэх зорилгоор зарим амьтны тоо толгойг зохицуулах арга хэмжээ авч болно" гэсэн хэсэг, заалтууд байна.

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.3-д заасан "мал сүргийг хамгаалах болон тодорхой нутаг дэвсгэрт тоо толгойг нь сийрэгжүүлэх.." нөхцөлийг тогтохдоо Амьтны тухай хуульд заасны дагуу тухайн амьтны тархац, байршил, нөөц, төрөл, зүйл, тоо толгой, сүргийн бүтэц, өөрчлөлтийг судлан тогтоож, агнуурын нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, өсгөн үржүүлэх арга хэмжээг цогц байдлаар тодорхойлж тухайн аймгийн ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөнд тусгасан байх хуулийн зохицуулалттай.

Харин Амьтны тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.1-д "Байгалийн тэнцлийг хангах, хүн амын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах, халдварт өвчний голомтыг эрүүлжүүлэх болон мал, гэрийн тэжээвэр амьтанд өвчин халдварлах, иргэн, хуулийн этгээдэд хохирол учруулахаас сэрэмжлэх зорилгоор зарим амьтны тоо толгойг зохицуулах арга хэмжээ авч болно" гэж заасан бөгөөд өнгөрсөн хугацаанд аймгуудын мэргэжлийн байгууллагад чонотой холбоотой дээрх нөхцөл тогтоогдож бүртгэгдсэн тохиолдол байхгүй байна.

Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд Зөрчлийн тухай хууль болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн дагуу дараах хариуцлагыг хүлээлгэдэг. Үүнд:

- Зөрчлийн тухай хуулийн 7.6 дугаар зүйлд заасны дагуу хугацаа дууссан гэрээ, зөвшөөрлөөр, эсхүл гэрээ, зөвшөөрөлгүйгээр амьтныг ашигласан, барьсан, агнасан бол зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хууль бусаар олсон хөрөнгө, орлогыг хурааж, учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно;
- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.4 дэх хэсэгт заасны дагуу амьтны аймагт учирсан хохирлыг тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг хоёр дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний нөхөн төлбөрийг төлүүлнэ.

Торгууль, нөхөн төлбөрийн хэмжээ: Засгийн газрын 2023 оны "Амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай" 260 дугаар тогтоолын хавсралтад заасны дагуу чонон экологи-эдийн засгийн үнэлгээг 1,130,000 сая төгрөгөөр тогтоосон байна. Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд Зөрчлийн тухай хуулийн 7.6 дугаар зүйлд заасны дагуу торгууль төлөхөөс гадна Байгаль орчныг хамгаалах тухай

хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.4 дэх хэсэгт заасны дагуу 2,260,000 төгрөгийн нөхөн төлбөр төлдөг.

Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд хүлээлгэх торгууль, төлбөрийн хэмжээг хууль тогтоомжоор тодорхой зохицуулсан боловч амь нас, мал сүрэгээ хамгаалах шаардлага үүсч тухайн үедээ зөвшөөрөлгүй чоно агнасан ч торгууль, төлбөр төлөхөөр зохицуулсан нь Монгол Улсын үндсэн хуульд заасан амьд явах эрх, өмчтэй байх эрхүүд зөрчигдөх хэмжээний зохицуулалт байгааг илтгэж байна. Түүнчлэн өргөн уудам нутаг дэвсгэрт нүүдлийн соёлтой амьдарч буй малчин иргэд чоно агнах нөхцөл үүсвэл зөвшөөрөл авах гэж материал бүрдүүлж байж агнахгүй бол торгууль төлөхөөр зохицуулсан нь бодит амьдралд нийцэх зохицуулалт биш байгааг илтгэж байна.

Энэхүү хуулийн төсөл нь 2 зүйлтэй бөгөөд Амьтны тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд нэмэлт оруулахаар зохицуулсан.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Монгол Улсын үндсэн хуульд заасан амьд явах, өмчтэй байх эрх бүрэн хангагдах ач холбогдолтой.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

/Төсөл/

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2024 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

АМЬТНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Амьтны тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд доор дурдсан агуулгатай 25.7 дахь хэсэг нэмсүгэй.

“25.7. Амь нас, мал сүргээ хамгаалах зорилгоор чоно агнасан бол энэ хуулийн 25.1 дэх заалт хамаарахгүй.”

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг баталсан өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

АМЬТНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛСАН ТАЙЛАН

ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Монгол Улсад 1986 оны байдлаар 30 гаруй мянган чоно 18 аймгийн нутаг дэвсгэрт тархсан гэж Шинжлэх ухааны академийн Биологийн хүрээлэнгийн эрдэмтдийн гаргасан судалгаанд дурджээ. Үүнээс хойш улсын хэмжээнд чонон талаар нарийвчлан судалсан судалгаа, мэдээлэл байхгүй байна.

Амьтны тухай хууль 2012 онд батлагдсанаар бүс нутгийн амьтны зүйлийн бүрдэл, тэдгээрийн тархац, нөөцийн судалгааг хийж зэрлэг амьтны мэдээллийн санг тогтмол шинэчилсний үндсэн дээр зэрлэг амьтныг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулж, хэрэгжүүлэх эрх зүйн орчин бүрдсэн.

Амьтны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлд заасны дагуу иргэн зохих төлбөр төлж, сумын Засаг даргаас олгосон эрхийн бичгийн дагуу агнуурын ховор амьтнаас бусад амьтныг өөрийн ахуйн зориулалтаар агнаж, барьж болох бөгөөд тус эрхийн бичигт иргэний овог, нэр, агнах, барих агнуурын амьтны зүйл, тоо, агнах, барих хугацаа, газар, төлбөр, хураамжийн хэмжээг нарийвчлан заадаг. Тус хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3.2-т заасны дагуу чоно агнах, барих зөвшөөрлийг тав хүртэл хоногийн хугацаатай олгодог байна.

Мөн төлбөрийн хэмжээг тогтоохдоо Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.3, 17 дугаар зүйлийн 17.1.2-д тус тус заасны дагуу Засгийн газрын 2023 оны “Амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай” 260 дугаар тогтоолыг үндэслэн тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20 хувиар буюу 226,000 төгрөгөөр, зөвшөөрлийн хураамжийг 2 хувиар буюу 22,600 төгрөгөөр тус тус тооцож нэг чоно агнах зөвшөөрөл 248,600 төгрөгийн үнэлгээтэй байна.²

Улсын Их Хурлын гишүүн миний бие сонгогдсон аймаг, сум, багт ажиллах үед малчид иргэдийн хамгийн ихээр тавьж байсан саналын нэг нь чоно агнахтай холбоотой асуудал байв. Иргэд, малчид чоно агнах, түүнтэй холбоотой төлбөр, зөвшөөрлийн талаар дараах агуулга бүхий тайлбар, мэдээллийг өгсөн болно.

² Засгийн газрын 2011 оны “Үнэлгээ, төлбөр, хураамжийн хэмжээг шинэчлэн батлах тухай” 23 дугаар тогтоолын дагуу чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөрийг тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20 хувиар буюу 102,000 төгрөгөөр, зөвшөөрлийн хураамжийг 2 хувиар буюу 10,200 төгрөгөөр тус тус тооцож нэг чоно агнах зөвшөөрөл 112,200 төгрөгийн үнэлгээтэй байсан.

- Нэгдүгээрт, ан агнах зөвшөөрлийн бичиг нь тав хүртэлх хоногийн хугацаатай байдаг бөгөөд хэрэв тухайн хугацаанд ан хийж чадаагүй бол дахин зөвшөөрөл авах шаардлага үүсдэг тул төлбөр төлж зөвшөөрөл авах сонирхолгүй байдаг. Мөн чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөр өндөр тул зөвшөөрөл авах боломж малчдын хувьд хязгаарлагдмал байна.
- Хоёрдугаарт, хуульд заасны дагуу ан агнах зөвшөөрөл авахад шаардлагатай олон баримт бичиг бүрдүүлэх нь малчин иргэдийн хувьд хүндрэлтэй байдаг бөгөөд тухайлбал, ангийн буу өмчлөх, эзэмших зөвшөөрөл авахад хүндрэлтэй байдаг.
- Гуравдугаарт, малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнавал торгууль өндөр, чоно хүн рүү болон мал руу дайрвал заавал зөвшөөрөл авч байж буудахгүй бол зөвшөөрөлгүй ан агнасан хэргээр торгууль оногдуулах заалттай учир иргэд чоно агнахгүй байгаагаас болж чоно элбэгшиж, хүнээс айхгүй түвшинд хүрсэн. Мөн чоно ихэссэнээс бодын төл авч чадахаа байхад хүрч байгаа нь малчдын амжиргаанд нөлөөлж байгаа тул үүнийг амьдралд тохиромжтой байдлаар зохицуулж өгөхийг хүсч байна.

Малчид өмнө нь чоно ихэссэн тохиолдолд нийлж чоно агнадаг байсан буюу чоно агнасан хүнийг нэг хониор шагнадаг байсан, одоо малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнах боломжгүй, амь насаа, мал сүргээ чононоос хэрхэн хамгаалахаа мэдэхгүй байгаа талаар мэдээлэл өгсөн буюу бодит амьдралд уг хуулийн заалтууд нийцэхгүй байгааг илэрхийлж байна.

Чоно агнахад төлбөрөөс чөлөөлөх нөхцөл, түүний хэрэгжилтийн талаар хянан үзсэн бөгөөд дараах хуулийн зохицуулалтын хүрээнд чоно агнах төлбөрөөс чөлөөлөгдөх үндэслэл болдог байна. Үүнд:

- Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.3-т заасан “мал сүргийг хамгаалах болон тодорхой нутаг дэвсгэрт тоо толгойг нь сийрэгжүүлэх зорилгоор чоно агнах”;
- Амьтны тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.1-д заасан “Байгалийн тэнцлийг хангах, хүн амын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах, халдварт өвчний голомтыг эрүүлжүүлэх болон мал, гэрийн тэжээвэр амьтанд өвчин халдварлах, иргэн, хуулийн этгээдэд хохирол учруулахаас сэрэмжлэх зорилгоор зарим амьтны тоо толгойг зохицуулах арга хэмжээ авч болно” гэсэн хэсэг, заалтууд байна.

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.3-д заасан “мал сүргийг хамгаалах болон тодорхой нутаг дэвсгэрт тоо толгойг нь

сийрэгжүүлэх.” нөхцөлийг тогтохдоо Амьтны тухай хуульд заасны дагуу тухайн амьтны тархац, байршил, нөөц, төрөл, зүйл, тоо толгой, сүргийн бүтэц, өөрчлөлтийг судлан тогтоож, агнуурын нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, өсгөн үржүүлэх арга хэмжээг цогц байдлаар тодорхойлж тухайн аймгийн ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөнд тусгасан байх хуулийн зохицуулалттай.

Харин Амьтны тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.1-д “Байгалийн тэнцлийг хангах, хүн амын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах, халдварт өвчний голомтыг эрүүлжүүлэх болон мал, гэрийн тэжээвэр амьтанд өвчин халдварлах, иргэн, хуулийн этгээдэд хохирол учруулахаас сэрэмжлэх зорилгоор зарим амьтны тоо толгойг зохицуулах арга хэмжээ авч болно” гэж заасан бөгөөд өнгөрсөн хугацаанд аймгуудын мэргэжлийн байгууллагад чонотой холбоотой дээрх нөхцөл тогтоогдож бүртгэгдсэн тохиолдол байхгүй байна.

Иймд дээрх хууль зүйн болон практик шаардлагын үүднээс Амьтны тухай хуульд нэмэлт оруулах замаар асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой гэж хууль санаачлагчийн зүгээс хуулийн төслийг боловсрууллаа.

НЭГ.АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

Улсын Их Хурлын гишүүн О.Амгаланбаатар миний бие санаачлан боловсруулсан Амьтны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2 дахь хэсэгт заасны дагуу судалсан болно.

Энэхүү хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хууль болон олон улсын гэрээнд харшлаагүй нийцэж байна.

ХОЁР.АСУУДЛЫГ ҮҮСГЭЖ БУЙ УЧИР ШАЛТГААН

Амьтны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлд заасны дагуу иргэн зохих төлбөр төлж, сумын Засаг даргаас олгосон эрхийн бичгийн дагуу агнуурын ховор амьтнаас бусад амьтныг өөрийн ахуйн зориулалтаар агнаж, барьж болох бөгөөд тус эрхийн бичигт иргэний овог, нэр, агнах, барих агнуурын амьтны зүйл, тоо, агнах, барих хугацаа, газар, төлбөр, хураамжийн хэмжээг нарийвчлан заадаг. Тус хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3.2-т заасны дагуу чоно агнах, барих зөвшөөрлийг тав хүртэл хоногийн хугацаатай олгодог байна.

Мөн төлбөрийн хэмжээг тогтоохдоо Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.3, 17 дугаар зүйлийн 17.1.2-д тус тус заасны дагуу Засгийн газрын 2023 оны “Амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай” 260 дугаар тогтоолыг үндэслэн тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20 хувиар буюу 226,000 төгрөгөөр, зөвшөөрлийн хураамжийг 2 хувиар буюу 22,600

төгрөгөөр тус тус тооцож нэг чоно агнах зөвшөөрөл 248,600 төгрөгийн үнэлгээтэй байна.³

Улсын Их Хурлын гишүүн миний бие сонгогдсон аймаг, сум, багт ажиллах үед малчид иргэдийн хамгийн ихээр тавьж байсан саналын нэг нь чоно агнахтай холбоотой асуудал байв. Иргэд, малчид чоно агнах, түүнтэй холбоотой төлбөр, зөвшөөрлийн талаар дараах агуулга бүхий тайлбар, мэдээллийг өгсөн болно.

- Нэгдүгээрт, ан агнах зөвшөөрлийн бичиг нь тав хүртэлх хоногийн хугацаатай байдаг бөгөөд хэрэв тухайн хугацаанд ан хийж чадаагүй бол дахин зөвшөөрөл авах шаардлага үүсдэг тул төлбөр төлж зөвшөөрөл авах сонирхолгүй байдаг. Мөн чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөр өндөр тул зөвшөөрөл авах боломж малчдын хувьд хязгаарлагдмал байна.
- Хоёрдугаарт, хуульд заасны дагуу ан агнах зөвшөөрөл авахад шаардлагатай олон баримт бичиг бүрдүүлэх нь малчин иргэдийн хувьд хүндрэлтэй байдаг бөгөөд тухайлбал, ангийн буу өмчлөх, эзэмших зөвшөөрөл авахад хүндрэлтэй байдаг.
- Гуравдугаарт, малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнавал торгууль өндөр, чоно хүн рүү болон мал руу дайрвал заавал зөвшөөрөл авч байж буудахгүй бол зөвшөөрөлгүй ан агнасан хэргээр торгууль оногдуулах заалттай учир иргэд чоно агнахгүй байгаагаас болж чоно элбэгшиж, хүнээс айхгүй түвшинд хүрсэн.

Мөн чоно ихэссэнээс бодын төл авч чадахаа байхад хүрч байгаа нь малчдын амжиргаанд нөлөөлж байгаа тул үүнийг амьдралд тохиромжтой байдлаар зохицуулж өгөхийг хүсч байна.

Малчид өмнө нь чоно ихэссэн тохиолдолд нийлж чоно агнадаг байсан буюу чоно агнасан хүнийг нэг хониор шагнадаг байсан, одоо малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнах боломжгүй, амь насаа, мал сүргээ чононоос хэрхэн хамгаалахаа мэдэхгүй байгаа талаар мэдээлэл өгсөн буюу бодит амьдралд уг хуулийн заалтууд нийцэхгүй байгааг илэрхийлж байна.

Иймд энэхүү хууль нь цаг үеэ олсон, дээрх харилцааг зохицуулахад чиглэсэн чухал шаардлагатай хуулийн төсөл болсон байна.

³ Засгийн газрын 2011 оны “Үнэлгээ, төлбөр, хураамжийн хэмжээг шинэчлэн батлах тухай” 23 дугаар тогтоолын дагуу чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөрийг тухайн амьтны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20 хувиар буюу 102,000 төгрөгөөр, зөвшөөрлийн хураамжийг 2 хувиар буюу 10,200 төгрөгөөр тус тус тооцож нэг чоно агнах зөвшөөрөл 112,200 төгрөгийн үнэлгээтэй байсан.

ГУРАВ.АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд Зөрчлийн тухай хууль болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн дагуу дараах хариуцлагыг хүлээлгэдэг. Үүнд:

- Зөрчлийн тухай хуулийн 7.6 дугаар зүйлд заасны дагуу хугацаа дууссан гэрээ, зөвшөөрлөөр, эсхүл гэрээ, зөвшөөрөлгүйгээр амьтныг ашигласан, барьсан, агнасан бол зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хууль бусаар олсон хөрөнгө, орлогыг хурааж, учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно;
- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.4 дэх хэсэгт заасны дагуу амьтны аймагт учирсан хохирлыг тухайн амьтны экологи–эдийн засгийн үнэлгээг хоёр дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний нөхөн төлбөрийг төлүүлнэ.

Торгууль, нөхөн төлбөрийн хэмжээ: Засгийн газрын 2023 оны “Амьтны экологиэдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай” 260 дугаар тогтоолын хавсралтад заасны дагуу чонон экологи-эдийн засгийн үнэлгээг 1,130,000 сая төгрөгөөр тогтоосон байна. Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд Зөрчлийн тухай хуулийн 7.6 дугаар зүйлд заасны дагуу торгууль төлөхөөс гадна Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.4 дэх хэсэгт заасны дагуу 2,260,000 төгрөгийн нөхөн төлбөр төлдөг.

Зөвшөөрөлгүй чоно агнасан тохиолдолд хүлээлгэх торгууль, төлбөрийн хэмжээг хууль тогтоомжоор тодорхой зохицуулсан боловч амь нас, мал сүрэгээ хамгаалах шаардлага үүсч тухайн үедээ зөвшөөрөлгүй чоно агнасан ч торгууль, төлбөр төлөхөөр зохицуулсан нь Монгол Улсын үндсэн хуульд заасан амьд явах эрх, өмчтэй байх эрхүүд зөрчигдөх хэмжээний зохицуулалт байгааг илтгэж байна. Түүнчлэн өргөн уудам нутаг дэвсгэрт нүүдлийн соёлтой амьдарч буй малчин иргэд чоно агнах нөхцөл үүсвэл зөвшөөрөл авах гэж материал бүрдүүлж байж агнахгүй бол тогууль төлөхөөр зохицуулсан нь бодит амьдрал нийцэх зохицуулалт биш байгааг илтгэж байна.

Иймд дээрх хууль зүйн болон практик шаардлагын үүднээс Амьтны тухай хуульд нэмэлт оруулах замаар асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой гэж хууль санаачлагчийн зүгээс хуулийн төслийг боловсрууллаа.

ДӨРӨВ.АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ын 5.1-т заасан зохицуулалтын хувилбарын дагуу асуудлыг зохицуулах хувилбарыг тогтоож, эерэг болон сөрөг талыг нь харьцуулан судалж дараах дүгнэлтийг гаргалаа:

	Хувилбар	Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа
1	Амь нас, мал сүрэгээ хамгаалах эрх хэрэгжих байдал	Зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой	Уг эрх бүрэн хэрэгжих сайн шийдэл болно.
2	Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах	Зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой	Илүү зардал гарахгүй

ТАВ.ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

Аргачлалын 6-д заасны дагуу сонгосон хувилбарын үр нөлөөг ерөнхий асуултуудад хариулах замаар дүгнэлтийг нэгтгэн гаргалаа.

Жич: Хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөг шалгуур асуултын дагуу тандсан байдлыг хүснэгт 1, 2, 3, 4-өөс үзнэ үү.

ХҮНИЙ ЭРХЭД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө:	Холбогдох асуултууд	Хариулт	Тайлбар
1. Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж буй эсэх	1.1. Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх		
	1.1.1.Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх	Тийм	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	1.1.2.Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	1.1.3.Энэ нь тодорхой бүлгийн эмзэг байдлыг дээрдүүлэхийн тулд авч буй түр тусгай арга хэмжээ мөн бол олон улсын болон үндэсний хүний эрхийн хэм хэмжээнд нийцэж буй эсэх	Тийм	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	1.2. Оролцоог хангах		
	1.2.1.Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх	Тийм	Шударга ёсны зарчимд нийцсэн

	1.2.2.Ялангуяа зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж буй, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм		Шударга ёсны зарчимд нийцнэ
	1.3. Хууль дээдлэх зарчим ба сайн засаглал хариуцлага			
	1.3.1.Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх	Тийм		Шударга, тэгш, эерэг үр дүнтэй байх нөхцөл, боломжийг бүрдүүлэхэд чиглүүлсэн
	1.3.2.Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, НҮБ-ын хүний эрхийн механизмаас тухайн асуудлаар өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх	Тийм		Шударга, тэгш, эерэг үр дүнтэй байх нөхцөл, боломжийг бүрдүүлэхэд чиглүүлсэн.
	1.3.3.Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх		Үгүй	энэ асуудалтай холбогдолгүй
2. Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулсан эсэх	2.1. Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах бол энэ нь хууль ёсны зорилгод нийцсэн эсэх		Үгүй	Хуулийн зорилго, шударга ёсонд нийцсэн
	2.2. Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх		Үгүй	Шаардлагагүй
3. Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд нийцүүлсэн эсэх	5.1. Жендэрийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх	Тийм		Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	5.2.Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх	Тийм		Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.

ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө:	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
1.Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.1.Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх (эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан)		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг монголын зах зээлд орж ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
2.Дотоодын зах зээлийн	2.1.Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй

өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал	2.2.Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөрөгдлийг бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.3.Зах зээлд шинээр орж ирж байгаа аж ахуйн нэгжид бэрхшээл, хүндрэл бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.4.Зах зээлд шинээр монополийг бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
3.Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал	3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр аж ахуйн нэгжид шинээр зардал үүсэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.3.Зах зээлээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад хүргэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.4.Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад ямар нэг хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.5.Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
4.Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсч байгаа захиргааны зардлын ачаалал	4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардал (Тухайлбал, мэдээлэх, тайлан гаргах г.м) бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
5.Өмчлөх эрх	5.1.Өмчлөх эрхийг (үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус баялаг зэргийг) хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	5.3.Оюуны өмчийн (патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг) эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
6.Инноваци болон судалгаа шинжилгээ	6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
7.Хэрэглэгч болон гэр	7.1.Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй

бүлийн төсөв	7.2.Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.3.Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд буюу урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
8.Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	8.3.Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
9.Төрийн захиргааны байгууллага	9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм		Зардал гарахгүй
	9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага тавигдах эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн шинэ чиг үүрэг үүсгэхгүй
10.Макро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй.
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	10.3.Инфляци нэмэгдэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
11.Олон улсын харилцаа	11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм		Ямар нэгэн байдлаар зөрчилдөхгүй. Олон улсын гэрээ, хэлэлцээртэй нийцнэ.

НИЙГЭМД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө:	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
1.Ажил эрхлэлтийн байдал,	1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй

хөдөлмөрийн зах зээл	1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	1.4.Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
2.Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх	2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
3.Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал	3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд, ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.3.Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
4.Төрийн удирдлага, сайн засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, ёс суртахуун	4.1.Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	4.2.Төрийн байгууллагуудын үүрэг, үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	4.3.Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	4.4.Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлүүлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	4.5.Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
5.Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1.Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Эерэг нөлөөтэй
	5.2.Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	5.3.Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй

6.Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем	6.1.Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Эерэг нөлөөтэй
	6.2.Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	6.3.Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага) олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	6.4.Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Эерэг нөлөөтэй
	6.5.Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
7.Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1.Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.2.Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.3.Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.4.Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
8.Соёл	8.1.Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	8.2.Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй

АМЬТНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН ТАЙЛАН

НЭГ.ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Улсын Их Хурлын гишүүн О.Амгаланбаатар миний бие санаачлан боловсруулсан Амьтны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн /цаашид “Хуулийн төсөл” гэх/ зүйл, заалтад Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн зүйл, заалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулах, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулахад зөвлөмж өгөх зорилгоор хийлээ.

Үнэлгээ хийхээр сонгож авсан хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1-д заасан хуулийн төсөл төрлөөр боловсруулагдсан хувилбар байв. Хуулийн төсөл нь 2 зүйлээс бүрдэж байна.

Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл дээр Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал”⁴-д /цаашид “аргачлал” гэх/ заасны дагуу хийлээ.

ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Тус үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан, аргачлалд заасны дагуу 6 шалгуур үзүүлэлтээс 3 шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. Үүнд:

1. Зорилгод хүрэх байдал
2. Ойлгомжтой байдал
3. Харилцан уялдаа зэрэг болно.

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцсэн эсэх, мөн түүнийг тодорхой илэрхийлж чадахуйц зохицуулалтын хувилбарыг агуулсан эсэхийг тогтоох зорилгоор тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгов.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төсөл нь анхдагч хуулийн төсөл тул түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн хувьд болон хэл зүй, найруулгын хувьд ойлгомжтой боловсруулагдсан эсэхийг Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Засгийн газрын 2016 оны 1 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”-д заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах үүднээс үнэлэхийг зорьж сонголоо.

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь хуульд нэмэлт оруулах төсөл тул хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуульд болон хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо нийцсэн эсэх, хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг шалган тогтоож, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулах үүднээс хуулийн төслийг

⁴Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралт

бүхэлд нь Аргачлалын 4.10-т заасан стандарт асуултуудад хариулах замаар үнэлэхээр сонгосон болно.

ГУРАВ.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ шаардлагад хуулийн төслийн зорилго, зорилт, зохицуулалтууд нь нийцэж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийх үүднээс хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зорилго, түүнийг хангахад чиглэсэн зохицуулалтуудыг харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээ хийв.

Иймд энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн 1,3,4 дүгээр зүйлд заасанд үнэлгээ хийхээр сонгож авлаа.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь боловсруулалтын хувьд Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг, түүнчлэн хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүд хуулийг ойлгож хэрэглэх, хэрэгжүүлэх боломжтой байдлаар боловсруулагдсан эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийг бүхэлд нь сонгон авлаа.

/Хуулийн төсөл 2 зүйлтэй./

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг аргачлалд тусгасан хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх стандарт асуултуудад хариулах замаар уялдаа холбоог шалгах үүднээс хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзэхээр тооцлоо.

/Хуулийн төсөл 2 зүйлтэй./

ДӨРӨВ.УРЬДЧИЛАН СОНГОСОН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Өмнөх үе шатуудад хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, үр нөлөөг үнэлэх хэсгээ тогтоосон тул тэдгээрт тохирох шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар авч үзэв.

Д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл	Зорилгод дүн шинжилгээ хийх
2	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29, 30 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангасан эсэх, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалыг баримталсан эсэхийг шалгах байдлаар <u>ойлгомжтой</u> байдлыг шалгах.

3	Харилцан уялдаа	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Аргачлалын 4.10-т заасан стандарт асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах
---	-----------------	------------------------	--

Дээрх урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирсон шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг дараахь байдлаар үнэллээ.

“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалаас харахад малчид чононоос амь нас, мал сүрэгээ хамгаалах зорилгоор чоно агнах асуудлыг хуулийн төсөлд бүрэн судлаж тусгаагүй буюу уг асуудлыг зохицуулах нь маш чухал асуудал юм.

“Ойлгомжтой байдлыг судлах” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Энэхүү шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийг бүхэлд нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хууль тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан эсэхийг дараахь асуултад хариулт өгөх замаар шалгалаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан Хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага:	
<i>Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт</i>	<i>Шаардлага хангасан эсэх</i>
29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.2.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.3.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.4.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Зөрчилгүй.
29.1.6.хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	Шаардлага хангасан.

29.1.8.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журам;	Шаардлага хангасан.
29.1.9.шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, хэмжээ, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, хасах заалт;	Шаардлагагүй.
29.1.10.шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх;	Шаардлагагүй.
29.1.11.хуулийн төсөл нь хуулийн зорилго гэсэн зүйлтэй байж болох бөгөөд зорилгод тус хуулиар хангахаар зорьж байгаа иргэний үндсэн эрх, бэхжүүлэх үндсэн зарчим, хүрэх үр дүнг тусгана.	Шаардлагагүй.
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага:	
30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх;	Шаардлага хангасан.
30.1.2.нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	Шаардлага хангасан.
30.1.3.үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Шаардлага хангасан.
30.1.4.хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхгүй байх;	Шаардлага хангасан
30.1.5.жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	Шаардлага хангасан

“Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлалд заасан дараах стандарт асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог бүхэлд нь шалгахыг зорьлоо.

Д/д	Асуулт	Хариулт буюу дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх;	Нийцэж байгаа
2	хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх;	Шаардлага хангасан.

3	хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх;	Нийцэж байгаа.
5	хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх;	Давхардсан зүйлгүй.
6	хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх;	Үгүй.
7	хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх;	Үгүй.
8	төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх;	Үгүй.
9	татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх;	Хуулийн төсөлд татвар, төлбөр хураамжийн асуудал тусгагдаагүй.
10	тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх;	Хуулийн төсөлд аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалт тусгагдаагүй.
11	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх;	Үгүй.
12	хуулийн төслийн зүйл, заалт жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх;	Хуулийн төсөл нь жендерийн эрх тэгш байдлын асуудлыг хөндөөгүй.
13	хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Үгүй.
14	хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Үгүй.
15	хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	Хуулийн төсөлд хориглосон хэм хэмжээ тусгаагүй тул шаардлагагүй.

ТАВ.ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

5.1.Баримтжуулалт

Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийг удирдлага болгосон.

5.2.Дүгнэлт

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ шаардлага, үндэслэлүүдтэй нийцэж байгаа болон үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгыг бүрэн илэрхийлж чадсан эсэхэд, мөн хуулийн төслийн зорилгыг уг хуулийн

бусад зохицуулалтууд хангаж, илэрхийлж чадахаар бүрэн гүйцэд томъёологдсон эсэхэд үнэлгээ хийсэн.

Хуулийн төслийн 2 зүйлийн хувьд хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон энэхүү хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ шаардлагатай нийцэж байгаа нь зорилгод хүрэх, ойлгомтой байх, бусад хууль тогтоомжтой нийцсэн, давхардалгүй, зөрчилгүй томъёологдсон байна.

Хуулийн төсөлд төсвөөс нэмэлт зардал гарахгүй, хуулийн төслийн үзэл баримтлал, зохицуулах заалтаас үзвэл ямар нэг зардал гарахгүй, Монгол Улсын үндсэн хуульд заасан эрх бүрэн хэрэгжих зэрэг олон талын ач холбогдолтой учир энэхүү хуулийн төсөл зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой.

Иймд хуулийн төсөл дэмжигдэх болон хэрэгжих бүрэн боломжтой гэж дүгнэж байна.

АМЬТНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ СУДАЛГАА

Амьтны тухай хуулийн нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтай уялдан зардал үүсэх болон үүсэж болзошгүй зүйл, заалтыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал" /цаашид "аргачлал" гэх/-ын дагуу судлахад төр, хуулийн этгээд ба иргэнд ямар ч нэмэлт зардал үүсэхгүй болно.

Энэхүү хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд улсын төсөвт дарамт учруулахгүй, иргэн, хуулийн этгээдэд нэмэлт зардал үүсэхгүй, улсын төсөвт шинээр нэмэлт зардал бий болохгүй болно.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Очирбатын АМГАЛАНБААТАР

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-45-25, Факс: 32-70-16

E-mail: amgalanbaatar@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2024.10.30 № 442-03/4818
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөлд санал авах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт тус тус заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу "Амьтны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хууль"-ийн төслийг санаачлан боловсруулж, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу Засгийн Газрын санал, дүгнэлтийг авахаар хүргүүлж байна.

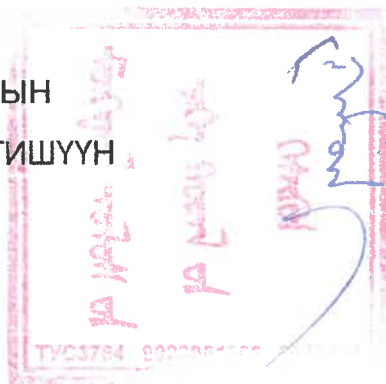
Иймд дээрх хуулийн төслийг Монгол Улсын Засгийн Газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлж, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.11 дэх хэсэгт заасны дагуу саналаа ирүүлнэ үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, танилцуулга, холбогдох судалгааг хавсаргав.

Хавсралт: 25 хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

О.АМГАЛАНБААТАР

2024000196

УИХ-ын гишүүн

Очирбатын АМГАЛАНБААТАР

АМЬТНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

САНАЛ ӨГӨХ

👁 534

🗳 1

📅 2024.10.31

ИРГЭД ОЛОН НИЙТИЙН САНАЛ ХЭЛЭЛЦҮҮЛГИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Д/д	Ирсэн санал	Хуулийн төсөлд оруулсан эсэх	Оруулсан санал
1	Амь нас, мал сүргээ хамгаалах зорилгоор чоно агнахдаа зөвшөөрөл авдаггүй болгох	тийм	Чоно агнахыг зөвшөөрөл авдаггүй болгох
2	Дэмжсэн иргэдийн гарын үсэг		Сум багаараа нэгдэж, хуулийн төслийг дэмжиж буй гарын үсэг ирүүлсэн болно.

Улсын Их Хурлын гишүүн миний бие сонгогдсон аймаг, сум, багт ажиллах үед малчид иргэдийн хамгийн ихээр тавьж байсан саналын нэг нь чоно агнахтай холбоотой асуудал байв. Иргэд, малчид чоно агнах, түүнтэй холбоотой төлбөр, зөвшөөрлийн талаар дараах агуулга бүхий тайлбар, мэдээллийг өгсөн болно.

Нэгдүгээрт, ан агнах зөвшөөрлийн бичиг нь тав хүртэлх хоногийн хугацаатай байдаг бөгөөд хэрэв тухайн хугацаанд ан хийж чадаагүй бол дахин зөвшөөрөл авах шаардлага үүсдэг тул төлбөр төлж зөвшөөрөл авах сонирхолгүй байдаг. Мөн чоно агнах зөвшөөрлийн төлбөр өндөр тул зөвшөөрөл авах боломж малчдын хувьд хязгаарлагдмал байна.

Хоёрдугаарт, хуульд заасны дагуу ан агнах зөвшөөрөл авахад шаардлагатай олон баримт бичиг бүрдүүлэх нь малчин иргэдийн хувьд хүндрэлтэй байдаг.

Гуравдугаарт, малчин иргэд зөвшөөрөлгүй чоно агнавал торгууль өндөр, чоно хүн рүү болон мал руу дайрвал заавал зөвшөөрөл авч байж буудахгүй бол зөвшөөрөлгүй ан агнасан хэргээр торгууль оногдуулах заалттай учир иргэд чоно агнахгүй байгаагаас болж чоно элбэгшиж, хүнээс айхгүй түвшинд хүрсэн. Мөн чоно ихэссэнээс бодын төл авч чадахаа байхад хүрч байгаа нь малчдын амжиргаанд нөлөөлж байгаа тул үүнийг амьдралд тохиромжтой байдлаар зохицуулж өгөхийг хүсч байна.

Иймд уг асуудлыг зохицуулахаар хуулийн төсөл боловсруулсан болно.

Уг асуудлаар Говь-Алтай, Завхан, Ховд, Увс аймгууд хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, дэмжсэн гарын үсэг ирүүлснийг хавсаргав.

**Говь-Алтай, Завхан, Ховд, Увс аймгуудаас уг хуулийн төслийг
дэмжсэн иргэдийн гарын үсгийн нэгтгэл**

№	аймаг	№	сум	ирүүлсэн саналын тоо
1	Увс Аймаг	1	Хяргас сум	100
		2	Өндөрхангай сум	54
		3	Ховд сум	39
2	Завхан аймаг	4	Баянтэс сум	63
		5	Түдэвтэй сум	12
3	Ховд аймаг	6	Мөнхайрхан сум	37
		7	Үенч сум	44
		8	Мөст сум	48
		9	Ховд сум	13
4	Говь-Алтай аймаг	10	Алтай сум	442
		11	Баян-Уул сум	188
		12	Дэлгэр сум	335
		13	Бигэр сум	190
		14	Есөнбулаг сум	1078
		15	Жаргалан сум	184
		16	Төгрөг сум	845
		17	Хөх морьт сум	200
		18	Цогт сум	128
		19	Цээл сум	114
		20	шарга сум	228
		21	Эрдэнэ сум	152
		22	Чандмань сум	109
		23	Дарив сум	63
		24	Бугат сум	130
		25	Тонхил	126
БҮГД			4922	

МОНГОЛ УЛС
ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГА

Жинст баг, Есөнбулаг сум, Говь-Алтай аймаг, 82093
Утас: 7048-4004, Факс: 7048-3360

2024 Н. 29 № 11/1419

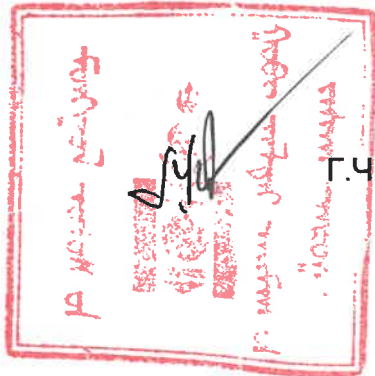
танай _____ -ны № _____ -т

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
О.АМГАЛАНБААТАР ТАНАА

Амьтны тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг иргэд, малчдад танилцуулах ажлыг зохион байгууллаа.

Уг хуулийн төслийг дэмжсэн иргэдийн гарын үсгийн жагсаалтыг хүргүүлж байна.

Хавсралт 140 хуудастай.

Г.ЧИНБАТ

8200051433

"Амьтны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хууль"-ийн төслийг дэмжиж байгаа малчид иргэдийн

гарын үсэг

Говь-Алтай Аймаг Алтай Сүм

бар	№	Овог нэр	гэрийн хаяг байршил/буудал ласан газар	он, сар, өдөр	гарын үсэг	утасны №
Урм	1	В.Тувшинмөнх	3-р бар	11/11	Тувшинмөнх	98843880
	2	Т.Бидрүүлсүх	3-р бар	11/11	Бидрүүлсүх	98843880
	3	Т.Хатанбаатар	3-р бар	11/11	Хатанбаатар	83130616
	4	Н.Амгалан	3-р бар	11/11	Амгалан	99729531
	5	Н.Салтбаатар	3-р бар	11/11	Салтбаатар	9884750
	6	П.Тувшинмөнх	3-р бар	11/11	Тувшинмөнх	99882816
	7	З.Мунзумаа	3-р бар	11/11	Мунзумаа	95011286
	8	Т.Бурзандар	3-р бар	11/11	Бурзандар	99953286
	9	Т.Доржпунцаг	3-р бар	11/11	Доржпунцаг	99474181
	10	С.Амгалан	3-р бар	11/11	Амгалан	85690786
	11	Д.Бат-сүрэг	3-р бар	11/11	Батсүрэг	93181867
	12	А.Одондор	3-р бар	11/11	Одондор	99855920
	13	В.Доржпунцаг	3-р бар	11/11	Доржпунцаг	85928575
	14	Ш.Харбаатар	3-р бар	11/11	Харбаатар	94137873
	15	О.Талсай	3-р бар	11/11	Талсай	95595384
	16	Б.Доржпунцаг	3-р бар	11/11	Доржпунцаг	95280709
	17	Ц.Харбаатар	3-р бар	11/12	Харбаатар	98189511
	18	С.Одондор	3-р бар	11/12	Одондор	98189511
	19	В.Харбаатар	3-р бар	11/12	Харбаатар	95577275
	20	П.Доржпунцаг	3-р бар	11/12	Доржпунцаг	85115981
	21	О.Бат-сүрэг	3-р бар	11/12	Батсүрэг	85116992
	22	М.Могой	3-р бар	11/12	Могой	95137808
	23	П.Могой	3-р бар	11/12	Могой	80274442
	24	Ц.Монхбаяр	3-р бар	11/12	Монхбаяр	93131393
	25	Д.Одондор	3-р бар	11/12	Одондор	85929252
	26	Б.Доржпунцаг	3-р бар	11/12	Доржпунцаг	99921973
	27	Т.Бурзандар	3-р бар	11/12	Бурзандар	99926975
	28	З.Харбаатар	3-р бар	11/12	Харбаатар	99486485
	29	З.Бадрагсай	3-р бар	11/12	Бадрагсай	85339918
	30	Н.Бадрагсай	3-р бар	11/12	Бадрагсай	99483039
	31	О.Бадрагсай	3-р бар	11/12	Бадрагсай	98638885
	32	О.Бадрагсай	3-р бар	11/12	Бадрагсай	99507032
	33	С.Бадрагсай	3-р бар	11/12	Бадрагсай	95863841
	34	Н.Бадрагсай	3-р бар	11/12	Бадрагсай	94681763
	35	Ц.Талбай	3-р бар	11/12	Талбай	85890929
	36	В.Салтбаатар	3-р бар	11/12	Салтбаатар	85890929
	37	С.Одондор	3-р бар	11/12	Одондор	99799068
	38	Т.Доржпунцаг	3-р бар	11/12	Доржпунцаг	99799068

ГЭХ МЭТЭЭР НИЙТ 165
ХУДААС ГАРЫН ҮСЭГ ЦУГААРСАН.